

PARYŽIAUS KNYGININKĖ

SUZANNE KELMAN

PARYŽIAUS
KNYGININKĖ

Iš anglų kalbos vertė
Rasa Rudzevičiūtė

Sofoklis

VILNIUS, 2025

Versta iš:
Suzanne Kelman,
The Bookseller of Paris,
London: Bookouture,
2024

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn. Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-444-601-6

Copyright © Suzanne Kelman, 2024
First published in Great Britain in 2024
by Storyfire Ltd trading as Bookouture.
© Rasa Rudzevičiūtė, vertimas į lietuvių kalbą, 2025
© Audrius Arlauskas, viršelio dizainas, 2025
© Leidykla „Sofoklis“, 2025

Skiriama Adelės Kibre atminimui. Antrojo pasaulinio karo metais ji išgelbėjo tūkstančius knygų ir sukūrė daugiau nei 3000 mikrofilmų juostų, kurias slapta išvežė iš nacių okupuotų teritorijų.

Adelės veikla mums primena neblėstančių užrašytų žodžių galią ir tuos žodžius išsaugoti siekiančių žmonių neįveikiamą narsą. Lai ši istorija, įkvėpta didžiulės šios moters drąsos, būna pagarbos ženklas viskam, ką ji brangino ir dėl ko kovojo.

*Galbūt visi mūsų gyvenimo slibinai yra princesės,
vien ir telaukiančios, kada mes vieną dieną pasirody-
sim esą gražūs ir drąsūs.**

RAINER MARIA RILKE

* Raineris Marija Rilkė, „Laiškai jaunam poetui“ (1992), iš vokiečių kalbos
vertė Antanas Gailius. (Čia ir toliau – *vert. past.*)

PROLOGAS

BERLYNAS, 1941-ŪJŲ RUDUO

Madelina

Ji aiktelėjo ir pabudo, apimta panikos. Stengėsi išsivaduoti iš slegiančios tamsos, bet visą kūną sustingdė baimė. Jausdama, kaip įsitempė krūtinės ląsta ir ėmė drebėti raumenys, ji suprato negalinti pajudėti, nes yra įsprausta į tvirtus ir šaltus betono ir plieno gniaužtus.

Skverbdamasi pro mintis gaubiantį tirštą rūką, palengva grįžo sąmonė, o kūną veriantis nepalaujamas mechaninis kaukimas sukėlė pažįstamą baimės jausmą. Išgąstis pašėlusiai pagreitino pulsą.

Staiga ji suvokė, kas tai. Oro pavojaus sirena. Ji nukentėjo sprogy bombai.

Užplūdo panika. Bandė praplėsti akis, tačiau sūrios ašaros maišėsi su aitriomis dulkėmis, kurios užkimšo gerklę, o karšti rūgštūs dūmai nudegino plaučius.

Į protą skverbiantis naujai realybei, ją apėmė siaubas – ji neprisiminė nieko, kas prieš tai įvyko. Nei kur ji buvo, nei savo pačios vardo.

Greitai sumirkėjusi, ėmė matyti aiškiau, bet jautėsi įsukta į tokį neatpažįstamą verpetą, kad kūnas sustingo iš neapsakomo išgąsčio.

Ji beviltiškai kabinosi žvilgsniu į tuštumą, stengdamasi ką nors įžiūrėti.

Per tirštą ūkaną išvydo tarsi pirštus jos link pro plyšėjus besitiesiančius saulės spindulius ir virš galvos plaukiančius debesis. Tačiau buvo ne lauke. Išsigandusi suvokė žvelgianti į skylę pavojingai pakibusiose lubose.

Nepaliaujamai kaukiant oro pavojaus sirenai, virpėdama visu kūnu, ėmė aiškiau įžiūrėti iš dulkių kamuolių išnirusią aplamdytą metalinę iškabą, grėsmingai tabaluojančią jai virš galvos, svyruojančią pirmyn atgal tarsi suirzusi švytuoklė.

Pro miglą desperatiškai mėgino iššifruoti joje užrašytus žodžius ir iš lėto skaitė paraidžiui, kol kūnu perbėgo šiurpuliai.

Užrašas vokiečių kalba. Apimta nepaaiškinamo siaubo, kęsdama sielą veriantį skausmą suvokė – ji prieš teritorijoje.

Iš chaoso pasirodė veidas ir tamsą perskrodė vyro su bjauria pilka uniforma balsas:

– *Bist du verletzt? Kann ich dir helfen?*

Kareivis klausė, ar ji sužeista ir ar jis gali jai padėti.

– Kur aš? – sklandžia savo prieš kalba paklausė ji.

– Berlyno centrinėje stotyje. Be jokio įspėjimo pasipylė bombos.

– Negaliu pajudėti, – vos gaudydama kvapą susijaudinusi ištarė ji.

Atžariai linktelėjęs, jis ėmė atsargiai traukti ją iš griuvėsių.

Staiga koją nusmelkė siaubingai stiprus skausmas. Ji suriko, balsas atsimušė į betono sienas ir nuaidėjo po nuolaužomis nuklotą pastatą.

Iš gilios žaizdos kojoje tekėjo kraujas – ryškus kontrastas pilkoms dulkėms. Skausmo akivaizdoje prieš akis greitai pralėkė prisiminimai – saulėje skendinti Paryžiaus gatvė, naujų knygų kvapas, vos girdimas juokas...

Kareiviui bandant sustabdyti kraujavimą, pasigirdo greitosios pagalbos automobilio varpelis.

– Reikės važiuoti į ligoninę, – pareiškė jis.

Staiga užplūdo baimė, ji troško apsisaugoti. Duso stengdamasi iškęsti skausmą, vėl ramybės nedavė prisiminimų nuotrupos – savo vardą regėjo tarsi pačiame pasąmonės paviršiuje, kankinamai arti...

Kareivis ją kilstelėjo, kad paguldytų ant neštuvų, ir ji ranka pajuto, kaip po marškiniais prisilietė prie kažko svetimo. Vėl užplūdo prisiminimų nuotrupos, prieš akis iškilo kažko vyro veidas. Pirštais ji čiuopė prie kelnų juosmens pridžiūvusį purvą, bandydama suprasti, kas toje vietoje spaudžia odą.

Tada iš tamsos netikėtai išnirio vardas. Tuštumoje suskambo taip pažįstamai – *Madelina Valet*. Savo pačios vardas jai tapo lyg švyturiu rūke. Iš palengvėjimo ji užsimerkė. Tada vėl praplėšė akis – negalėjo važiuoti į ligoninę, nes jie sužinos, ką ji prisirišusi prie kūno.

Madelina buvo knyginkė iš Paryžiaus, prancūzų slaptoji agentė ir po drabužiais gabeno draudžiamą žydų literatūrą.

Grumdamasi su baisia kančia iš paskutiniųjų pamėgino atsisėsti, tačiau vėl sukilo deginančio skausmo banga ir paplūdo jos gyslomis tarsi skysta ugnis, o ausyse skambėjo Džeikobo maldavimas saugiai nugabenti knygas.

Madelina Valet susirietė, nebegalėdama pakelti skausmo, bet dar pabandė pasipriešinti ir iš nevilties stvėrėsi prie liemens pritvirtintų knygų, tik ją vėl pasiglemžė klampis, niūri tamsa.

OKSFORDAS, ANGLIJA, 2011-ŪJŪ SPALIS

Olivija

Livės* kreminės spalvos „Mini Cooper“ įnėrė pro vartus ir priešais atsivėrė karalienės Elžbietos I laikų dvaras. Senovinis medinis šio pastato karkasas, liudijantis praėjusių amžių didybę, stovėjo nepaliestas negailestingai bėgančio laiko.

Livė pritildė radiją, devintojo dešimtmečio disko ritmas nuslopo ir ji atidarė langą, leisdamasi užliejama šilto oro, kvepiančio ką tik nupjauta žole ir rožėmis.

– Kaip gyvena antroji pusė, – susimąšiusi ištarė, apžvelgdama vešlias žalias dvaro vejas.

Šiandien sulaužė įprastą dienotvarkę, retai kada taip išvykdavo iš savo buto Luišame, kur gyveno tarsi nuo visko atsiribojusi, darbo įkalinta skaitmeninėje tvirtovėje. Kadangi prekiavo antikvarinėmis knygomis, daugiausia laiko praleisdavo arba mažytėje parduotuvėlėje, arba namuose, užsivertusi darbais, begalę valandų naršydama internete – ieškodavo informacijos ir ką nors įsigydavo, su Tomiu, mylimu katinu, vieninteliu savo draugu.

Tačiau šiandien mėgausis tikro aukciono jauduliu, turės galimybę prisiliesti prie apčiuopiamos istorijos. Apie tai pagalvojus, iš susijaudinimo suvirpėjo po kelionės sustingęs kūnas.

* Livė – vardo *Olivija* trumpinys.

Livė pažvelgė į savo atvaizdą galinio vaizdo veidrodėlyje. Jai patiko, kaip nauja trumpai kirptų plaukų šukuosena išryškino jos žalias akis ir širdies formos veidą. Nusikirpti pečius siekiančius šviesius plaukus – drąsus sprendimas, bet naujasis įvaizdis jai teikė pasitikėjimo savimi. Giliai įkvėpusi, ji išlipo ir pastebėjo pažįstamą išklerusį mėlyną automobilį „Ford Fiesta“. Įprastu lengvu žingsniu jos link artėjo Deimienas – draugas ir kolega knygų prekeivis.

– Pabėgai iš miesto, Olivija? – provokuodamas paklausė. Iš tono buvo aišku, kad jie seni draugai.

Užrakinusi automobilį, ji tyliai nusijuokė.

– Ponas Milneris užsiėmęs su priekabiu klientu, – pareiškė Deimienai, turėdama omenyje savo viršininką. – Nusprendžiau, kad tenkinti jo įnorių ne mano jėgoms. – Plačiai nusišypsojusi šiltai apkabino Deimieną. – O štai šios galimybės geriau nepražiopsoti. Kuo prancūzų kolekcionierių patraukė Oksfordo vokiškų kūrinių lobis iš Antrojo pasaulinio karo laikų? Neabejoju, čia slypi kažkokia paslaptis...

Įžengus į dvaro rūmus, Livė pribloškė šalta žavinga senovinė fojė. Dvare knibždėte knibždėjo žmonių, nekantraujančių pasiūlyti savo kainą ir ką nors pasičiupti iš didelės mirusio savininko kolekcijos. Aukcione buvo galima įsigyti visko – nuo istorinių relikvijų iki vertingų meno kūrinių.

Bibliotekoje, kurios lentynos dabar buvo ištuštintos, stovėjo daugybė dėžių su knygomis. Iš susijaudinimo Livei sugniaužė skrandį, ji žinojo, kad vienoje iš šių dėžių gali slypėti reti ir itin vertingi vokiečių kūriniai. Būtent to ji ir ieško.

Peržiūrinėdama tai, kas guli dėžėse, ji staiga pasijuto nejaukiai. Daugelyje šių knygų visiškai pritariama Hitlerio ideologijai – kad ir nutrintame „Mein Kampf“^{*} egzemp-

* Adolfas Hitleris, „Mano kova“.

lioriuje. Jas surinkęs kolekcionierius akivaizdžiai prijautė naciams.

Ji kruopščiai apžiūrėjo kiekvieną knygą, tikrindama, ar jos nepažeistos, nes Milnerio klientai – labai smulkmeniški kolekcionieriai.

Vėl pasirodė Deimienas. Matėsi, kad yra susidomėjęs.

– Radau ką nors gero? – paklausė jis.

– Nieko ypatingo, – atsakė ji. – O tu?

– Kelias retas Meiseno porceliano figūrėles. Greitai prasi-dės kainos siūlymai. Užimsiu tau vietą.

– Puiku. – Livės dėmesys vėl sugrįžo prie dėžės, kurios dar nebuvo pabaigusi tyrinėti. – Pasimatysime ten.

Ji ėmė apžiūrinėti kitas aukcione ketinamas parduoti kny-gas ir stabtelėjo ties Hermano Hesės „Stepių vilko“ pirmuo-ju leidimu. Nusprendusi, kad Milneriui knyga bus per bran-gi, jau ketino pereiti prie ko nors kito, bet žvilgsnis užkliuvo už poezijos rinkinio dėžės dugne. Livė žinojo, kad poezijos knygos ypatingos ir jas sunkiau parduoti. Delsė svarstydamą, ar ją atsiversti. Tačiau kažkas ją patraukė. Knygos viršelis tamsiai mėlynas, išraižytas auksinėmis raidėmis: *Für Die, Die Ich Liebe*. Tai, kurią myliu. Ji greitai perbėgo eilėraščių posmais. Jų grožis ryškiai kontrastavo su grėsmingu kitų kny-gų tonu. Skaitydama Livė juto kylantį jai įprastą skepticizmą. Ji netikėjo meile. Na, jau nebetikėjo.

Užvertus knygą, kažkas išsprūdo. Nespalvota nuotrauka. Jau ketino grąžinti ją į vietą, bet pastebėjo joje kažką pažįsta-mo ir priėjo prie lango, kad įsižiūrėtų atidžiau. *Negali būti, ar tai įmanoma?* Apvertė nuotrauką, perskaitė užrašą ir pajuto, kaip skrandis susitraukė į kietą gniužulą.

Mano mielajai Adai. Niekada nepamiršiu šios dienos.

Livė greitai įtraukė krūtinėn oro ir vėl atvertė nuotrauką. Negalėjo patikėti tuo, ką matė. Bet pažinojo šį veidą taip, kaip savąjį.

Jau seniai sustyguotą Livės pasaulį užliejo slogi nuojauta. Atkakliai tyrinėdama dėžę ji atrado kitų nuotraukų, priverstusių išsižioti iš nuostabos. Pastebėjo po jomis užkištą pluoštą laiškų. Ištraukė iš voko viršutinį – ant jo buvo 1936-ųjų data. Akimis perbėgo per tekstą ir nevalingai sušuko: „O Dieve!“ Jautė, kaip galva ima svaigti vis labiau. Pasigirdo skambutis, pranešantis apie aukciono pradžią, ir ji sukrėsta grįžo į realybę.

Tvirtai laikėsi įsitvėrusi dėžės, nenorėdama jos paleisti. Troško tuojau pat išnarplioti šią mįslę, tačiau nebuvo laiko.

Livė nenoriai paskubomis užsirašė numerį, kuriuo buvo pažymėta ši aukcione parduodamų daiktų dėžė, ir nuskubėjo į pagrindinę salę – ji turėjo aiškų tikslą bet kokia kaina laimėti tas varžytynes. Atskleisti istoriją, kurią slėpė skandalingos jos prosenelės nuotraukos, galinčios pakeisti visa tai, ką ji kada nors žinojo.